

НОТАТКИ ПРО КАЖАНІВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ігор Мерзлікін, Є. Лебідь

Сумський державний педінститут

Merzlikin I., Lebid E. Notes on the bats from the Sumy oblast.

На Північному Сході України збори кажанів проводив ще на початку сторіччя О. Мигулін (1938). Зимівлі цієї групи тварин у регіоні досліджував П. Стрелков (1958). Проте кажани тут вивчені дуже слабо. Маємо лише попередній список рукокрилих Сумщини (Кныш, 1990) та деякі відомості про кажанів околиць біологічного стаціонару Сумського педінституту, що поблизу с. Вакалівщина Сумського р-ну. Нижче наведено огляд фауни кажанів, відомих для району досліджень.

- **Ставкова нічниця** (*Myotis dasycneme*) – рідкісний вид.

В окремі роки на біостаціонарі "Вакалівщина" спостерігалися поодинокі особини (20.06.1995 р. – 3 екз.), які полювали над ставком (Мерзлікін, 1998). На зиму відлітають, але П. Стрелков (1958) знаходив окремі екземпляри ставкових нічниць, які зимували, за його виразом, "в штучних печерах області".

- **Водяна нічниця** (*M. daubentonii*) – нечисленний вид.

Цю нічницю вплимав на початку липня 1914 р. О. Мигулін (1938) у Краснопільському р-ні. Щоліта водяні нічниця спостерігаються у м. Дружба Ямпільського р-ну над заводськими ставами з дуплистими вербами на березі. Влітку 1–3 особини полюють на ставах Сумського рибгоспу. З десяток водяних нічниць спостерігалися нами на початку липня 1996 р. над ділянкою р. Ворскла завдовжки близько 1 км, оточеною заплавною дібровою (околиці с. Скелька Охтирського р-ну). Щорічно над ставом в околицях біостаціонару педінституту зустрічаються 5–7 (іноді 10–12) цих нічниць. До 1990 р., коли в с. Вакалівщина було ще два стави, над ними також полювали ще з десяток водяних нічниць. Тож на даний час чисельність цього (як і інших) виду

значно скоротилася. На зиму відлітають, але деякі особини залишаються зимувати у регіоні (Стрелков, 1958).

- **Вусата нічниця** (*M. mystacinus*).

5 особин, вірогідно цієї нічниця, спостерігалися 28.06.1990 р. над ставом серед старої діброви в околицях с. Вакалівщина.

- **Мала вечірниця** (*Nyctalus leisleri*) – рідкісний вид.

Одна особина була здобута М. С. Матвієнком у червні 1971 р. у тому ж місці, де бачили тварин попереднього виду.

- **Дозріна вечірниця** (*N. noctula*) – звичайний вид.

О. Мигулін (1938) здобував її 5.07.1914 р. в Краснопільському р-ні та 25.07.1915 р. у Литовському борі під Охтиркою. Ми спостерігали її в м. Суми та Охтирка в околицях с. Чернеччина Охтирського р-ну та с. Патріотівка Лебединського р-ну, в заповіднику "Михайлівська цілина". Щорічно дозріні вечірниця зустрічаються в околицях біостаціонару. Так, 22.07.1990 р. одну особину було спіймано на горищі їдальні, а 5.06.1996 р. в 10 годин самка з двома вкритими шерстю малютами трималася в розщелині дерева в нагірній діброві. В останні роки чисельність цього виду дуже скоротилася. У 1976 році вечорами над с. Вакалівщина налічували більше 30 тварин, зараз же можна побачити лише поодинокі особини. Перелітний вид. Перші вечірниця в залежності від погоди з'являються у кінці березня – на початку травня. Найбільш рання зустріч датується 23.03. (1993). Термін відльоту розтягнутий. Ми зустрічали цих вечірниць до середини жовтня.

- **Велика вечірниця** (*N. lasiopterus*) – рідкісний вид.

Єдина зустріч явно мігруючої особини відбулася 12.03.1993 року: о 19.00 годині (тихо, температура повітря + 6) у центрі м. Суми була помічена велика вечірниця, яка повільно підіймалася колами над одноповерховими будинками. Вона набрала висоту до 25 м і подалася у південно-західному напрямі. Вірогідно, тварина зупинялася на днювання під дахом одного з приватних будинків, розташованих поруч з лукою та гаєм на березі річки.

- **Малий нетопир** (*Pipistrellus pipistrellus*) – звичайний вид.

Виводкові колонії малого нетопира зустрічаються в будівлях біостаціонару. 30.05.1995 р. ми знайшли вагітну самку вагою 4,4 г, яка випала з горища їдальні, бо не могла літати через запалення ліктьового суглобу. У неї було 2 ембріона по 7 мм завдовжки. 4.06.1996 р. на горищі цієї ж будівлі спіймано 5 вагітних самок, у однієї з яких було 2 зародка завдовжки 20–22 мм.

- **Лісовий нетопир** (*P. nathusii*) – один з найбільш численних видів.

О. Мигулін знаходив лісового нетопиря 6.07.1914 р. у Краснопільському р-ні. Ми спостерігали нетопирів в м.Суми та Охтирка, Сумському, Охтирському, Лебединському та Тростянецькому р-нах. На біостаніонарі існує дві колонії: у одному з житлових будинків та їдальні. Вони виникли одразу ж після спорудження цих будівель (у 1968 та 1986 рр. відповідно) і складаються виключно з вагітних самок. Максимальна кількість звірків різного віку у колоніях за результатами обліку на вечірньому вильоті в червні 1990 р. складала 106 (їдальня) та 188 (будинок) особин. 2.07.1988 р. з будинку вилетіло 240 тварин. Найбільш рання поява нетопирів у цих колоніях відмічена 25.05.1996 р. В окремі роки колонії тут не утворюються (влітку 1996 р. нетопирів не було в їдальні). Відомі випадки, коли звірки залишали сховище на певний час (іноді до двох тижнів), а потім поверталися до нього знову. Так, 23.06.1996 р. з-під даху їдальні вилетіло 106 тварин. Наступного вечора почався поступовий їх відліт, а 1.07. під час огляду горища було знайдено лише 2 самки, які мали по два невпевнено літаючих малюка. У іншій колонії сліпих новонароджених нетопирів ми знаходили 14.06.1990 р., а вже 21.07. усі молоді тварини вилітали на полювання самостійно. На початку або в середині серпня лісові нетопири залишають обидва сховища, а в середині вересня вони вже зникають з місць літнього перебування

- **Північний кажанок** (*Eptesicus nilssoni*).

Дані про цей вид відсутні, але перебування його на території області ймовірне.

- **Пізній кажан** (*E. serotinus*) – зимуючий вид.

Самця і самку знайдено взимку 1997 р. у підвальних приміщеннях педінституту. Увечері 17.03.90 під час відлиги на одній з вулиць Сум спостерігали літаючого кажана. Ще одного недавно померлого пізнього кажана знайдено у цьому ж місці. Щовечора на заході сонця 9–11.11.1997 р. під час значного потепління, яке настало після тривалих морозів, в околицях с. Чернеччина ми спостерігали 2–3 ймовірно пізніх кажанів. Вони полювали над Ворсклою та заплавною дібровою, щоразу з'являючись із села.

- **Двоколірний кажан** (*Vespertilio murinus*).

У 1902 р. цього кажана здобув О. Мигулін у Глухівському р-ні.

- **Бурий вухань** (*Plecotus auritus*) – звичайний, але нечисленний вид.

Нами зустрічався в Сумському, Охтирському, Велико-Писарівському, Тростянецькому р-нах. Майже шоліта поодиноких вуханів знаходимо в синичниках серед нагірної діброви в околицях біостаніонару педінституту. Ці кажани не прив'язані до певного сховища і часто (іноді щоночі) його міняють. Одного разу були знайдені 2 самки і троє дитинчат, які, схоже, народилися на початку червня. Найбільш велика колонія вуханів, яку знайшли 14.06.1996 р. у синичнику, складалася з восьми

дорослих самок. Зважаючи на стан їх сосків, усі вони закінчили годувати малят. Якщо малята цього виду самостійно вилітають зі сховищ у місячному віці (Кузякин, 1950), народилися вони приблизно у першій декаді травня. Осілий вид, невибагливий до місць зимівлі. Зимуючих вуханів у нашому регіоні знаходив П. Стрелков (1958). Ми зустрічали на зимівлі поодиноких тварин у вологих погребках (2 випадки). На початку грудня 1988 р. у заплавної діброві поблизу смт. Кириківка Велико-Писарівського р-ну було спиляно старого дуба, в дуплі якого перебували 12 вуханів.

Література

1. *Кныш Н. П.* Методические указания к изучению фауны позвоночных животных Сумской области – Суми, 1990. – 47с.
2. *Кузякин А. П.* Летучие мыши. – Москва: Сов. наука, 1950. – 443с.
3. *Мерзлікін І. Р.* Теріо фауна Вакалівського біостаніонару та його околиць // Вакалівщина: До 30-річчя біостаніонару Сумського педінституту: Зб. наук праць – Суми, 1998. – С. 135–148.
4. *Мигулін О. О.* Звірі УРСР (Матеріали до фауни). – Київ: Вид-во АН УРСР, 1938. – 426с.
5. *Стрелков П. П.* Матеріальне зимовкамлетучих мишей в Европейской части СССР // Тр. зоол. ин-та АН СССР. – Л., 1958. – Т. 25. – С. 255–303.
6. *Червона книга України.* Тваринний світ. – Київ: Укр. енцикл., 1994. – 461с.